

Тема 1. Підприємництво: сутність та об'єктивні засади

План

1. Основні підходи до визначення змісту терміна «підприємництво».
2. Функції підприємницької діяльності
3. Умови здійснення підприємницької діяльності.
4. Принципи підприємництва.

1. Основні підходи до визначення змісту терміна «підприємництво».

Поняття "підприємництво" надзвичайно широке і містке. У ньому переплітається сукупність економічних, юридичних, політичних, історичних, моральних і психологічних відносин. Воно склалося протягом значного часу, змінюючись під впливом базисних і надбудовних інститутів, психології людей тощо.

Більш повному розумінню суті підприємництва сприятиме короткий нарис історії та теорії поняття "підприємництво".

Перші спроби систематичного теоретичного осмислення підприємництва почалися у XVII ст., хоча співтовариства підприємців, які склалися з ремісників, купців, лихварів, з'явилися значно раніше. Вперше поняття "підприємець" у науковий обіг ввів англійський економіст Річард Кантільйон. Р.Кантільйон зробив також систематичний аналіз підприємництва. Він розумів підприємництво як економічну функцію особливого роду та підкреслював завжди присутній у ньому елемент ризику.

Вагомий внесок у дослідження феномену підприємництва протягом XVIII-XIX ст. зробили відомі західні економісти А.Сміт, Ж.Б.Сей, А.Маршалл, Й.Шумпетер та ін.

Апогеєм у розробці теорії підприємництва стали праці австро-американського економіста й соціолога Йозефа Шумпетера. Концепція підприємництва Й.Шумпетера ґрунтується на трьох головних засадах:

- функція підприємництва полягає головним чином у революціонізації та реформуванні виробництва шляхом використання різноманітних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків, реорганізації виробництва. Отже, змістом підприємництва є "здійснення нових комбінацій" факторів виробництва або різні нововведення;

- підприємництво є універсальною загальноекономічною функцією будь-якої економічної системи та поєднується з виконанням інших видів діяльності (управлінням, науковими розробками, маркетингом та ін.) і тому "розподіляється" серед різних спеціалістів. Статус власника не виступає у Шумпетера визначальною властивістю підприємця;

- підприємництво є функцією господарсько-політичного середовища, яке визначає його можливості, типи, мотивації.

В законі України "Про підприємництво", сформульовано наступне визначення поняття підприємництво.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик, діяльність щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та зайняття торгівлею з метою одержання прибутку.

Це визначення містить правові ознаки підприємницької діяльності. По-перше – це діяльність самостійна, за власною ініціативою, яку виявив сам підприємець. По-друге, підприємницька діяльність носить систематичний характер, тобто здійснюється постійно протягом більш-менш тривалого строку і як правило є основною діяльністю підприємця. Одноразова дія по виготовленню і продажу певного товару не є підприємництвом. По-третє, підприємницька діяльність здійснюється на власний ризик, тобто підприємець бере на себе будь-які наслідки своєї підприємницької діяльності, які можуть бути позитивні, або негативні (збитки). По-четверте, підприємець починає свою діяльність з метою одержання

прибутку – це визначальна ознака підприємницької діяльності. Саме цим вона відрізняється від господарської діяльності некомерційного характеру.

Розрізняють такі види підприємницької діяльності:

Виробнича – це виробництво товарів і послуг матеріального характеру. Наприклад, підприємство галузі машинобудування, харчової промисловості, будівництва, сфери побутових послуг.

Посередницька:

2.1. Комерційне підприємництво, пов'язане з обміном, розподілом та споживанням товарів і послуг. Наприклад, торгові доми, оптові бази, підприємства роздрібної торгівлі, товарні біржі, діяльність комівояжера, дистриб'ютора, брокера, дилера, комісонера, консигнанта.

2.2. Фінансове підприємництво, що пов'язане з обігом вартостей. Наприклад, комерційні банки, фондові, валютні біржі, інвестиційні компанії.

Останнім часом виділяють окремо інформаційне підприємництво (інжинірингова, консалтингова діяльність, проведення маркетингових досліджень, використання комп'ютерних технологій).

Згідно із законом України "Про підприємництво" суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути: громадяни України та інших держав; юридичні особи усіх форм власності (підприємства, організації). Забороняється займатися підприємницькою діяльністю таким категоріям громадян: військовослужбовцям, службовцям прокуратури, суду, органів державної безпеки, внутрішніх справ, а також органів державної влади, які здійснюють контроль за діяльністю підприємств.

Підприємницька діяльність може здійснюватись:

- без утворення юридичної особи (індивідуальний підприємець),
- з утворенням юридичної особи (підприємство).

2. Функції підприємницької діяльності.

Суть підприємництва як методу господарювання розкривають його основні функції: ресурсна, організаційна та творча.

Ресурсна функція підприємництва передбачає, що воно націлене на найбільш ефективне використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів з урахуванням досягнень науки, техніки, управління і організації виробництва.

Організаційна функція зводиться до діяльності по організації виробництва, збуту, маркетингу, менеджменту і реклами.

Творча функція полягає у сприянні генеруванню та реалізації нових ідей, здійсненню техніко-економічних, наукових розробок, проектів, що пов'язані з господарським ризиком.

Також можна виділити основні функції підприємництва за напрямками діяльності підприємця:

1. Фінансова – ведення фінансів і обліку (мобілізація необхідного капіталу та управління використанням капіталу і доходів).
2. Кадрова – відбір та прийом на роботу, підготовка, розстановка працівників, стимулювання, розв'язання трудових конфліктів.
3. Матеріально-технічне постачання та інформаційне забезпечення - придбання устаткування, матеріалів, інформації та ін.
4. Виробнича – процес перетворення сировини в продукцію.
5. Маркетинг – вивчення ринку та управління процесом збуту.

Це основні функції, які постійно здійснюються у процесі господарської діяльності. Окрім основних, періодично виконуються додаткові функції, які виконуються періодично:

1. Розповсюдження підприємницьких ідей і досвіду управління (передового досвіду).
2. Науково-дослідні та проектні роботи по розробці нових технологій та нової продукції.

3. Зв'язки із громадськістю (паблік рилейшнз) - управління відносинами між підприємством та громадськими структурами та засобами масової інформації.

3. Умови здійснення підприємницької діяльності

Для формування і розвитку підприємництва необхідні відповідні умови. Можна виділити основні їх чотири групи: економічні, політичні, юридичні та психологічні.

Економічні умови підприємництва полягають у тому, щоб у суспільстві функціонували багатосуб'єктні (приватні, колективні, державні, кооперативні) власники. Це сприятиме свободі підприємницької діяльності, можливості на свій страх і ризик приймати рішення про використання майна, продукції, прибутків. У зв'язку з цим шляхом створення економічних умов у нашій країні є роздержавлення і приватизація власності, демонополізація господарської діяльності.

Політичні умови визначаються стабільністю і демократизацією суспільного життя в Україні. Цього можна досягти надавши усім господарюючим суб'єктам гарантії збереження їхньої власності, виключення можливостей націоналізації, експропріації. Владні структури повинні захищати всі види власності, в тому числі інтелектуальної (винаходи, новаторство, нові методи організації), а також створювати сприятливий підприємницький клімат завдяки відповідній податковій, кредитній, митній та іншій політиці.

Юридичні умови полягають у створенні нормативної бази підприємництва та його правової захищеності. У 1991-1992 роках в Україні було прийнято ряд законів, які сформували організаційно-правову базу для розвитку підприємництва в умовах становлення ринкової системи господарювання. Найважливішими серед них є Закони України "Про підприємництво", "Про цінні папери і фондову біржу", "Про господарські товариства" та ін.

Психологічні умови підприємництва полягають у створенні сприятливого психологічного клімату серед населення. У цьому плані у нас є ще багато проблем, оскільки життя кількох поколінь відбувалося в умовах, які створювали негативне ставлення до підприємництва. Мислення консервативне і змінити його в одну мить не вдасться.

4. Принципи підприємництва.

Підприємництво здійснюється за такими принципами

- вільний вибір діяльності;
- залучення на добровільних засадах майна і коштів юридичних осіб і громадян;
- самостійне формування програм діяльності, вибір постачальників і споживачів;
- встановлення цін відповідно до чинного законодавства;
- вільне наймання працівників;
- використання природних, матеріально-технічних та інших ресурсів, якщо це не заборонено законодавством;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів до бюджетів;
- самостійне здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- вільний вибір організаційної форми підприємницької діяльності.